

3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
4. Библия. – К. : Гедеон, 1992. – 273 с.
5. Ващенко Г. Виховний ідеал / Г. Ващенко. – Полтава, 1994. – 191 с.
6. Вовконич С. Слово: від Біблії до інформатики / С. Вовконич // Слово і час. – 1992. – № 12. – С. 68.
7. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 488 с.
8. Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6 т. / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 2. – 504 с.
9. Диб'як Н. М. До таємниці слова / Н. М. Диб'як // Дивослово. – 1995. – № 5–6. – С. 11–12.
10. Кононенко В. І. Сила слова / В. І. Кононенко. – К. : Радянська школа, 1976. – 205 с.
11. Кононенко П. П. «Свою Україну любіть...» / П. П. Кононенко. – К. : Твім інтер, 1996. – 221 с.
12. Леонтьев А. М. Избранные психологические произведения / А. М. Леонтьев. – М. : Педагогика, 1983. – 317 с.
13. Малахов В. А. Етика : навч. посіб. / В. А. Малахов. – К. : Либідь, 1996. – 304 с.
14. Малахов В. А. Культура і людська цілісність / В. А. Малахов. – К. : Наукова думка, 1984. – 117 с.
15. Плахтій В. І. Проблеми формування моральної свідомості дітей засобами народної педагогіки / В. І. Плахтій // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – 2000. – № 2. – С. 15–19.
16. Плахтій В. І. Роль слова у формуванні моральної свідомості молодших школярів / В. І. Плахтій // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету. Серія : Педагогіка. – 2001. – № 1. – С. 21–23.
17. Стельмахович М. І. Народна педагогіка / М. І. Стельмахович. – К. : Радянська школа, 1985. – 312 с.
18. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки становлення / Б. М. Ступарик. – Івано-Франківськ : Беркут, 1992. – 180 с.
19. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 1. – 654 с.
20. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 5. – 639 с.
21. Сухомлинський В. О. Слово рідної мови / В. О. Сухомлинський // Українська мова і література в школі. – 1989. – № 1. – С. 13.
22. Франко І. Я. Коли ще звірі говорили: Казки для дітей / І. Я. Франко // Повне зібрання творів : в 50 т. – К. : Український письменник, 1979. – Т. 20. – 312 с.
23. Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – К. : Наукова думка, 2005. – 196 с.

Анотація

В.І.Слюзко

Роль вербальных средств в формировании нравственно-сознательной личности посредством народной педагогики

В статье рассмотрено систему вербальных средств и определены их место и роль в формировании нравственного сознания личности посредством народной педагогики.

Ключевые слова: народная педагогика, вербальные средства, нравственное сознание, формирование нравственного сознания, воспитание, субъекты воспитания, система воспитательной работы.

Summary

V.I.Slyuzko

The Role of Verbal Means in Forming the Foundations of Moral Conscious Personality Based on Folk Pedagogy

The article deals with the system of verbal and define their place and role in the formation of moral conscious personality based on folk pedagogy.

Key words: folk pedagogy, verbal means, moral consciousness, the formation of moral consciousness, upbringing, upbringing process, subjects of upbringing, the system of upbringing work.

Дата надходження статті: «З» вересня 2012 р.

УДК 378

О.Є.СМОЛІНСЬКА,

*докторант, кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Дрогобич Львівської області)*

Професійна ідентифікація майбутнього вчителя в культурно-освітньому просторі педагогічного університету

У статті розглянуто проблему формування професійної ідентичності у її взаємодії з культурно-освітнім простором університету, його завданнями в сучасних соціально-економічних умовах. Також аналізується зв'язок процесу професійної ідентифікації зі становленням організаційної ідентичності як емоційного контакту особистостей студентів, викладачів та культурно-освітнього простору педагогічного університету.

Ключові слова: професійна ідентичність, культурно-освітній простір, педагогічний університет, ефективність роботи вчителя.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Результативність праці вчителя – поняття складне, оскільки для здійснення реальної оцінки його слід співвіднести із певними чітко визначеними критеріями, що, у свою чергу, теж є різноманітними. Так сучасні підходи до їх визначення, маючи позитивні, реальні обриси, зокрема критерії навченості, дозволяють більш-менш чітко оцінювати технологічність у роботі педагога як вміння керувати навчальною діяльністю дітей, здатність передавати інформацію у необхідному для засвоєння вигляді та формувати пов'язані з цією інформацією вміння та навички. Проте питання ефективності педагогічної діяльності не вичерпується тільки результатами навчання, оскільки навчання

супроводжує виховання та розвиток, щодо яких критерії можуть бути сформульовані дуже узагальнено. Одним із показників ефективності є також якість роботи вчителя, що включає ряд інших характеристик, не прямо пов'язаних із суб'єктивно-учнівським успіхами. Це і ступінь задоволеності обраною професією та місцем праці, і професійно-особистісна цілісність, що зумовлюється позитивною результативністю професійно-рольової ідентифікації, і негативні її наслідки (професійне вигорання) – всі ці позиції вказують на те, що підготовка вчителя до майбутньої професійної діяльності не може здійснюватися лише завдяки процесам навчання та виховання, де моделюються умови «віртуальної» професійної діяльності з її ідеальними умовами та учасниками, потребують активізації також соціалізаційні процеси одночасно із посиленням уваги до їх змісту (реальних обставин, соціальних відношень). Такі підходи дозволяють врахувати, крім суто технологічних, також особистісні аспекти в університетській педагогічній освіті.

Аналіз досліджень і публікацій... Проблемі співвідношення професійної ідентифікації як неперервного процесу самоотождолення з певними соціальними групами та цінностями (Л.Шнейдер, Е.Зеєр, О.Єрмолаєва, Н.Іванова, Є.Климов, О.Конева та ін.) та професійної соціалізації як процесу розвитку і самореалізації людини протягом всього життя в процесі засвоєння та відтворення певної культури (Ф.Гідінгс, А.Мудрик, В.Андрущенко, В.Бех, І.Бех, Є.Бистрицький, Л.Бондаренко, В.Войтко, Г.Волинка, В.Волович, В.Горський, Л.Губерський, І.Зязюн, В.Кремень, М.Лукашевич, В.Москаленко, М.Михальченко, І.Надольний, В.Пазенок, В.Шинкарук та ін.) присвячено чимало праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. Разом з тим, більшість дослідників сходяться у тому, що як професійна соціалізація, так і професійна ідентифікація тісно пов'язані із процесом професійної підготовки, отже, їх чинником виступає процес навчання у всій різноманітності його впливовості. Попри достатньо активні дослідження процесу професійної ідентифікації, невирішеними залишаються питання особливостей його перебігу під час здобування вищої, зокрема педагогічної, освіти, чинників та засобів, що впливають на його якість.

Формулювання цілей статті... **Метою** написання статті є вивчення змісту та механізмів впливу культурно-освітнього простору педагогічного університету на процес професійної ідентифікації майбутніх вчителів.

Виклад основного матеріалу... Професійна ідентифікація активно відбувається у зв'язку із здобуттям вищої освіти під впливом великої кількості факторів як організаційного, так інституційного характеру, є виявом та результатом внутрішнього процесу професійно-рольової ідентифікації, наслідком якого є досягнення певного ступеня інтерналізації. Культурно-освітній простір педагогічного університету у контексті вищезазначеної предметності, виступає одночасно як умова і як фактор, що забезпечує процес професійної ідентифікації завдяки своїм методологічним функціям.

Методологічні функції культурно-освітнього простору в аспекті проблеми професійної ідентифікації реалізуються як його [простору] здатність обумовлювати реальні обставини життєдіяльності. Абітурієнт, обираючи ВНЗ, крім того, що робить вибір професії, повинен здійснювати також вибір конкретного навчального закладу, опираючись на громадську думку про нього, інформацію про його корисність для громади та суспільства в цілому. Українські реалії такі, що через певні чинники традиційно-виховного та соціально-економічного характеру випускник школи не застановляється над питанням, де саме варто здобувати вищу педагогічну освіту. Якщо доповнити це ще й низькою вмотивованістю щодо педагогічної професії, то ситуація вибору нівелюється в принципі, отже першокурсник педагогічного університету, вступивши за результатами ЗНО, по суті починає своє професійне життя, тому культурно-освітній простір університету стає першим осередком буття у професії, обумовлюючи якість наступних етапів «зростання» з фахом на робочому місці [6].

Дієвість культурно-освітнього простору педагогічного університету виявляється у тих цінностях, які є реальними формуючими факторами, тобто у цінностях професійної діяльності викладачів, їх співвіднесеності із цінностями педагогічної культури, етичними вартостями. При цьому більшої вагомості, у випадку розриву між справжніми та декларованими цінностями, порівняно з організованими, набувають стихійні процеси, внаслідок чого відбувається розшарування у процесі професійної ідентифікації, виникають одразу декілька його ланцюгів: один, формальний, орієнтується на ідеальний продукт університетської педагогічної освіти, другий, неформальний, націлений на існуючі в суспільстві уявлення про життєвий успіх. Проблема сучасного етапу розвитку українського суспільства – у жорсткому домінуванні матеріальних цінностей над духовними, отже нівелюванні вагомості тих видів діяльності, що спрямовані на реалізацію духовних потреб особистості, зокрема потреб у самопізнанні, самоосмисленні. Тому й процес професійної ідентифікації як отождолення своїх особистих цінностей із професійно-педагогічними, у числі яких – служіння людям, творення добра як

морально-етичної засади педагогічної діяльності, відданість справі виховання майбутніх поколінь, спрямовується на нехарактерні для нього пріоритети матеріального та соціального рівня – економічні та соціальні гарантії, суспільне визнання, матеріальне благополуччя.

Ще одним питанням, пов'язаним зі становленням професійної ідентифікації майбутнього вчителя, є ступінь інтегрованості професійних та культурних цінностей у культурно-освітньому просторі педагогічного університету. Університетська освіта, за К.Ясперсом, повинна виконати 4 завдання: «...Перше – дослідження, навчання й здобування певних професій, друге – освіта й виховання; третє – базоване на спілкуванні духовне життя, четверте – космос наук [7, с.113-114]». Співвідносно з існуючим зараз розумінням професійної ідентифікації, багато в чому запозиченим від педагогічних інститутів, перші два знаходять своє відображення в університетському житті як система занять, викладацька та студентська наукова робота, гуртки для розвитку індивідуальних мистецьких чи спортивних навичок, тому й присутні як активні елементи культурно-освітнього простору. Разом з тим, інші два, хоча й осмислюються філософією освіти (В.Кремень, М.Зубрицька, В.Кіпень та інші), проте в існуючих педагогічних реаліях втілюються складно: попри розуміння зміни методології освіти, зумовленої інформатизацією життя, глобалізацією економіки та іншими транснаціональними процесами, суб'єктно-суб'єктні відносини набувають першорядності спорадично та часто виявляються на нижчих комунікативних рівнях (примітивний, маніпулятивний, стандартизований [1]), коли студент не отримує можливості виражатися як особистість, натомість спостерігає далеко не найкращі, з професійно-етичної точки зору, зразки професійної поведінки, які, у свою чергу, сприяють проникненню в культурно-освітній простір сумнівних цінностей. Такі деформації суб'єктно-суб'єктних відносин виникають через недостатню увагу педагогічної науки та практики до розвитку «духовного життя» (В.Сухомлинський) університету, педагогічного колективу, існуючу традицію вибудовування вертикальних комунікацій, відсутність якісних критеріїв відбору в магістратуру й аспірантуру, низький рівень впливовості студентів в університетському житті, інше. Все це якраз і призводить до шаровості у професійній ідентифікації, у процесі якої «Я-особисте», замість зростатися із «Я-професійним», утворює ще додаткові формації, як-от: «Я-навчальне», «Я-виховне», «Я-соціальне», «Я-родинне» і т.д., слабко інтегровані між собою, що, у свою чергу, відкидає саму ідею університетської педагогічної освіти як гуманістичну, оскільки дезінтегрує внутрішні та зовнішні структури діяльності особистості, сприяє своерідній «капсуляції» її в самій собі, заціклює на реалізації власних потреб, у числі яких далеко не завжди пріоритетними є потреби хоча б соціального порядку, а, тим більше, духовного, що, останнім часом, ще й часто осмислюються у зв'язку із релігійними, точніше, релігійно-обрядовими. Натомість педагогічна духовність, яка є найвищим виявом педагогічної ідентичності, у навчальному процесі проявляється зрідка, найчастіше – як індивідуальні прояви спілкування конкретних викладачів та студентів.

Ще одним із завдань університету, сформульованих К.Ясперсом, є університетський «космос наук», що втілюється як цикли професійної підготовки в освітньо-професійних програмах, навчальних планах тощо, але при реалізації цієї функції перед університетом-навчальним закладом постають проблеми, досі йому незнайомі: по-перше, академізм науки та університетської педагогіки, зрештою – галузь науки, утруднюють фінансування наукових досліджень, перекладаючи основний тягар на плечі науковців-ентузіастів, які, з одного боку, можуть слугувати хорошим прикладом професійної ідентифікації, з іншого – віддаляють сучасну інтелектуально розвинену молодь від наукової діяльності, чи формалізують її [діяльність]; по-друге, масовість та маркетингізація вищої, в тому числі й педагогічної освіти, «привели» у стіни університетів не тільки тих (як студентів, так і викладачів), у чиїх цільових життєвих установах була реалізація себе у педагогічній діяльності, відповідно, не для всіх «космос наук» буде співвідноситися з їх цільовою сферою; по-третє, значна спеціалізація наукових філософських, педагогічних, психологічних, культурологічних досліджень подрібнює ідею університетського «космосу наук», розділяючи його на складники, тобто зумовлюючи ситуацію, за якої спочатку майбутній педагог проходить фазу наукової інтеграції, а потім (на етапі магістратури, аспірантури) – фазу дезінтеграції підготовки. Насправді це не є тотально невирішувана проблема, оскільки вчитель з освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» – готовий до професійної діяльності, проте лише з практичного досвіду може постати спеціалізований науковий інтерес, у зв'язку із цим вважаємо доцільним введення педагогічної інтернатури бодай для тих, хто професійно ідентифікує себе як педагог-науковець.

Таким чином, культурно-освітній простір педагогічного університету, виступаючи чинником формування професійної ідентичності майбутніх педагогів, одночасно впливає на професійну ідентичність педагогічного колективу, підтримуючи усталені, генерує нові професійні цінності, виконує як завдання університетського розвитку, так і особистісного.

Вище у статті йшлося про існуюче цільове розшарування у професійній ідентифікації майбутніх педагогів, яке підкріплюється такою ситуацією в університетському цілепокладанні, за

якого, з одного боку, метою розвитку педагогічної освіти є «...забезпечення розвитку педагогів, здатних у процесі постійного удосконалення здійснювати професійну діяльність на засадах гуманізму, демократії, вільної конкуренції та високих технологій, а також забезпечувати неперервну освіту громадян, здійснюючи практичну реалізацію освітньої політики як пріоритетної функції держави [3]», з іншого – формування визначених кар'єрних орієнтацій випускників.

Попри існуючі складності та відмінності, що зумовлюють гетерогенність культурно-освітнього простору та різноспрямованість професійної ідентифікації, механізм її формування, незалежно від мети і змісту професійно-цільових установок, залишається незмінним: внутрішньо відповідним процесові професійно-рольової ідентифікації, зовнішньо – формуванню організаційної ідентичності, з механізмом, близьким до професійної соціалізації [4]. Власне остання якраз і включає взаємозв'язок із культурно-освітнім простором університету і встановлює взаємозалежності між індивідуальними рисами студента, викладача та університетом, чие «тіло і дух» вони виявляють. Тематиці ж організаційної ідентичності присвячено низку праць, зокрема Р. ван Дік [5], звертаючись до цього питання, встановлює насамперед критерій ідентичності як те, що факт приналежності до певної організації (у контексті цієї публікації – університету) викликає у її учасників позитивні емоції. В. Зливков [2], розглядаючи психологічний зміст проблеми особистісної та професійної самоідентифікації, теж приходять до тези про те, що, серед інших, важливим є спосіб професійної підготовки та переїдготовки, що зумовлює якісні параметри ідентичності, яка, у свою чергу, є усвідомленим, емоційно насиченим відчуттям приналежності до професійної групи.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі... Підсумовуючи все, що написано вище, зазначимо, що, по-перше, професійна ідентичність є одним із критеріїв якості роботи педагога; по-друге, активно процес професійної ідентифікації «запускається» одночасно із вступом у ВНЗ; по-третє, на кінцеві характеристики професійної ідентичності вирішальний вплив має культурно-освітній простір вищого навчального закладу через специфіку соціалізаційних процесів, ціннісно-смыслову сферу; по-четверте, у структуру професійної ідентичності, крім самоідентичності, входить також організаційна ідентичність, що має досить очевидний емоційний контекст.

Перспективи подальших розвідок бачимо у встановленні чітких критеріально визначених зв'язків культурно-освітнього простору університету, національної системи освіти та формування привабливого «образу» педагогічної професії, що сприятиме підвищенню якості професійно-педагогічної ідентифікації, отже й ефективності роботи вчителя.

Список використаних джерел і літератури:

1. Добрович А. Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения / Анатолий Борисович Добрович. – М. : Просвещение, 1987. – 207 с.
2. Зливков В. Л. Проблема особистісної та професійної самоідентифікації в сучасній психології [Електронний ресурс] / Валерій Лаврентійович Зливков. – Режим доступу : <http://prof.osvita.org.ua/uk/methods/articles/9.html>
3. Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (Проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita-dnepr.com/index.php/gromadske-obgovorennya/1675-kontseptsiya-rozvitku-nepererivnoji-pedagogichnoji-osviti>
4. Роббинз П. С. Основы организационного поведения / Стивен П. Роббинз. – М., СПб., К. : 2006. – 448 с.
5. Рольф ван Дик. Преданность и идентификация в организации / Рольф ван Дик. – Харьков : Гуманитарный центр, 2006. – 142 с.
6. Ромм М. В. Социализация и профессиональное воспитание в высшей школе / М. В. Ромм, Т. А. Ромм // Высшее образование в России. – 2010. – № 12. – С. 104–114.
7. Ясперс К. Идея университета / Карл Ясперс // Идея Университета: антология / [упоряд. : М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська ; відп. ред. М. Зубрицька. – Львів : Літопис, 2002. – 304 с.

Аннотація

О.Е.Смолинская

Профессиональная идентификация будущего учителя в культурно-образовательном пространстве педагогического университета

В статье рассмотрена проблема формирования профессиональной идентичности в её взаимодействии с культурно-образовательным пространством университета, его заданиями, в современных социально-экономических условиях. Также анализируется связь процесса профессиональной идентификации и становления организационной идентичности как эмоционального контакта личностей студентов, преподавателей и культурно-образовательного пространства педагогического университета.

Ключевые слова: *профессиональная идентичность, культурно-образовательное пространство, педагогический университет, эффективность работы учителя.*

Summary

O.Ye.Smolins'ka

Professional Identity of Future Teacher in Cultural and Educational Space of Pedagogical University

The article deals with the problem of formation the professional identity in it's interaction with cultural and educational university space, it's tasks, in modern social and economical conditions. It's also analyses the correlation of professional identity process with the creation of organizational identity as emotional contact of students individuality, teachers and cultural and educational space of pedagogical university.

Key words: *professional identity, cultural and educational space, pedagogical university, effectiveness of teacher's work.*

Дата надходження статті: «1» жовтня 2012 р.

УДК 37.011(045)

IZABELA STELMASIAK,
(Stupsk, Polska)

The educational potential of Józef Maria Hoene-Wroński's philosophy in the context of post-modernity – contribution to research

The dynamics of socio-cultural phenomena in the globalised postmodern world is the principal determinant of the education-centered reflection. The transformations of modern families consisting in the gradual decline/changes of the hierarchic structure result in aberrations of the socialization paradigm as well as of the inter-generational transmission of cultural content. In addition, the pupil currently constitutes a separate category; his space of freedom, liberties, rights and the resultant right to create himself and his own life strategies are all subjects of pedagogical reflection.

Permissivism (and, perhaps, already paidocracy) has replaced the traditional (hierarchical) upbringing; questioning and doubting the traditional norms and values result in relativism, arbitrariness of choice, the lack of authority as well as unwillingness to invest a larger effort even in the process of building relationships with people.

In this barely indicated perspective – the pupil is a «contextualised» individual, and so the entire educational activity and the process of shaping his personality depend on the willingness/effort of the pupil himself; I perceive his «curiosity», explorations, and choices as an integral component of «becoming a human being». It seems regrettable that in the case of the majority of the young generation the curiosity in relation to the world and other people is limited only to the medium of internet. The traditional view-point of pedagogy which considers upbringing as a process of personality development – as well as one of inheriting and transmitting the cultural heritage, which is supposed to serve as a compass in the process of navigating the modern world – currently only serves as the means of acquiring qualifications/competences. Among the causes of such a situation one can ennumerate the IT technologies' development, the influence of Internet, spreading globalization - as well as the requirements of the society based upon knowledge. The priority of education, (technical/professional) qualifications are essential in human life; they allow for an efficient professional activity, avoiding marginalization or professional exclusion.

However, the human nature is in need of something more, an authentic upbringing – which is evident in the surrounding social reality. The upbringing-related debate continues, especially in the context of the future elections and formation of a new Cabinet staff. The discourse on the human nature has been going on for centuries. It appears that in the present – technologically perfect – world the issues concerning the spiritual part of a person (especially the child) are marginalized or only analysed at the level of safety- or religion-related aspects. It seems easily forgotten, however, that those issues have occupied a major place of prominence in the ancient Athens. Combining the spiritual element with practical skills was promoted by humanism as well. In addition, one should not forget about Immanuel Kant, after whom Józef Maria Hoene- Wroński adopted the goal of upbringing. Sergiusz Hessen (1887 -1950) was another philosopher who could be classified as I. Kant's intellectual heir. As he claimed in his concept, upbringing was «a spiritual process in which freedom and necessity, tradition and creative personality permeate one another». According to Hessen, the spiritual dimension of upbringing combines educational imperatives with (non)intentional educational actions on the part of an educator – in the process becoming transcendent for both of those aspects. The spiritual sphere is perceived by Hessen as one that does not change, and any educational actions without its engagement were only superficial «training» of norms, the culture of social conventions and knowledge.